

Коломієць Тарас Вікторович

*Аспірант кафедри політичних наук
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова (м. Київ, Україна)
<https://orcid.org/0009-0006-2113-785X>
e-mail: taraskolomiets8991@gmail.com*

**ЗМІНИ СВІТОГЛЯДНОЇ ПАРАДИГМИ
ПІСЛЯВОЄННОЇ ОСВІТИ**

Резюме

У статті актуалізується питання зміни світоглядної парадигми післявоєнної освіти. Проаналізовано нову світоглядну парадигму післявоєнної освіти, що ґрунтується на положеннях гуманістичної й постнекласичної науки, де ключову роль відіграють суб'єкт-суб'єктний (антропологічний), креативно-інтеграційний, синергетичний підходи, людиноцентрична філософсько-освітня концепція, що має глибокий ціннісно-духовний зміст, сприяє розвитку мисленнєво-розмірковуючого типу пізнання й тісно корельована із проблемою національної ідеї.

Розкрито зміст понять «парадигма», «освітня парадигма», «гуманістична парадигма», «постнекласична парадигма». Зазначено, що освіта має бути спрямованою не лише на відтворення робочої сили, навіть якщо йдеться про фахівців, орієнтованих на фундаментальну науку й розробку інноваційних технологій, але й на розвиток духовності особистості, яка ґрунтується на вищих загальнолюдських моральних якостях та національній культурі.

Обґрунтовано роль педагога як рушійної сили інноваційної діяльності в освіті, з розвиненим адаптаційним та інноваційним потенціалом, здатного до оновлення, відкритого до нових ідей та схильного нетрадиційним способом вирішувати освітні проблеми, готового використовувати різноманітні освітні інструменти й націлені на досягнення конкурентних переваг.

Доведено, що саме інноваційна й гуманістична освіта буде здатна дати гідну відповідь на ключові виклики повоєнної відбудови, пов'язані

з дефіцитом людського капіталу, матеріальних ресурсів та часовими обмеженнями.

Ключові слова: освіта, парадигма, інновація, культура, наука, педагог, людиноцентризм, гуманізм.

Вступ

Питання утвердження сучасної парадигми освіти постало з кінця ХХ століття, коли розпочався активний пошук методологічних підходів для освітніх реформ та розбудови єдиного європейського освітнього простору. З цього часу прослідковується орієнтація на новий тип гуманістично-інноваційної освіти як альтернативі традиційній техногенній освіті, що панувала протягом минулого сторіччя. Післявоєнна освіта вимагає впровадження інновацій для подолання суперечностей між традиційною освітньою системою і виникаючими потребами в якісно новій освіті.

Рушійною силою інноваційної діяльності в освіті є педагоги з розвиненим адаптаційним та інноваційним потенціалом, тобто такі, що здатні до оновлення, відкриті до нових ідей та нетрадиційним способом вирішувати освітні проблеми, готові використовувати різноманітні освітні інструменти й націлені на досягнення конкурентних переваг. Власне людина, інноваційна та духовна, має бути ключовою орієнтацією післявоєнної освіти, так саме як людський капітал виступає головним й одночасно найбільш дефіцитним ресурсом повоєнного відновлення.

Утвердження нової світоглядної парадигми післявоєнної освіти передбачає безперечний авторитет науки та культури в освіті.

Мета дослідження — на основі філософського аналізу визначити концептуальні засади розуміння сучасної парадигми освіти для обґрунтування нової світоглядної парадигми післявоєнної освіти.

Методи дослідження

Методологічним підґрунтям дослідження виступає філософський аналіз, що дозволяє комплексно осмислити зміни світоглядної парадигми післявоєнної освіти. У процесі роботи застосовано наступні методи: історико-філософський метод — для з'ясування еволюції поняття «парадигма» та особливостей його застосування в освітньому контексті; порівняльний аналіз — для зіставлення різних освітніх парадигм (класичної, некласичної, постнекласичної, гуманістичної) та визначення їх актуальності для сучасної післявоєнної освіти; системний підхід — для розгляду освіти як цілісної системи, що інтегрує наукові, культурні та соціальні виміри; аксіологічний метод — для виокремлення ціннісно-духовних орієнтирів і моральних засад, які формують зміст освіти; синергетичний підхід — для аналізу освітнього процесу як відкритої, нелінійної та саморозвивальної

системи; креативно-інтеграційний підхід — для дослідження поліфонії сучасних освітніх методологій та формування нових інноваційних стратегій.

Застосування зазначених методів забезпечує цілісне й багатогранне розкриття феномену зміни світоглядної парадигми освіти в умовах повного відновлення суспільства.

Результати дослідження

У воєнний час українська наука здебільшого орієнтована на підтримку обороноздатності країни й, варто відзначити, що у цій сфері досягла чималих успіхів. Зокрема, Україна може пишатися діджиталізацією ЗСУ та багатьма інноваційними військовими технологіями. Одним з найбільш вагомих досягнень вітчизняної науки у оборонному секторі вважають мережу Дельта, що збирає усю можливу супутникову інформацію про розташування ворожих сил і дозволяє відстежувати їхнє переміщення практично у режимі реального часу на будь-якому електронному пристрої, що забезпечує у свою чергу точну координацію дій на полі бою [1, с. 73].

Очевидно, інноваційний розвиток науки й техніки не лише змінює хід війни за рахунок застосування штучного інтелекту та робототехніки у вдосконаленні зброї, систем наведення, контролю, зв'язку, військової підготовки, кібербезпеки тощо, але й відіграватиме надзвичайну роль у відновленні інфраструктури країни. У цьому зв'язку також актуалізується питання підготовки фахівців, що мають розробляти та впроваджувати як воєнні, так й мирні інноваційні технології. Відповідно інноваційна освіта вже сьогодні є вкрай затребуваною. Разом з тим, варто ураховувати, що завдання інноваційної освіти полягає не лише у передачі релевантних для тієї чи іншої галузі наукових знань. Не менш важливою представляється формування у фахівців здатності до поліваріативності застосування наукових теорій у сучасних соціальних практиках, що у свою чергу дозволяє оцінювати наукові результати не лише з точки зору істинності й корисності, але й за критеріями Добра, Правди і Краси як індикаторів культури, про які писав український філософ С. Кримський [2, с. 10].

Варто враховувати, що складні технології, що можуть бути корисними для вирішення певних проблем, можуть посилювати техногенний, інформаційний, військово-технічний вплив окремо взятого індивіда на навколишній світ та окремо взятих людей. Адже потужність, продуктивність та інші можливості сучасної техніки, найновітніших технологій і озброєнь дають окремому індивіду, що їх застосовує, небачених досі руйнівних та маніпуляційних можливостей. Це суттєво підвищує вимоги до кожного фахівця, що має справу з сучасною технікою та технологіями, «щоденно влаштовує своєрідний іспит на зрілість — на наявність таких якостей як широта світогляду, культурна відкритість, комунікабельність, толерантність, відповідальність і нарешті, професійна компетентність» [3, с. 189].

Культура для освіти є не менш авторитетна сфера, ніж наука. Більш того, «первісний зміст поняття «культура» генетично збігається з ідеєю освіти, суть полягає у формуванні людини, підготовці до життя, тобто залучення її до минулого, сучасного і майбутнього культури» [4, с. 114]. Особливість культури як якісної риси духовнопрактичного освоєння людиною зовнішнього та внутрішнього світу полягає у тому, що вона є свідченням про те, «в якій мірі людина стала для себе та інших людиною, як вона відчуває та усвідомлює себе такою» [5, с. 30]. Власне культура, якщо не робить людину людиною, то демонструє наскільки вона стала людиною.

Процес становлення та розвитку культури особистості в освіті містить в собі три основних складові: — засвоєння норм і цінностей суспільства, що відбувається шляхом соціалізації підростаючої особистості в освітньому середовищі; — світоглядно-діяльнісний розвиток особистості, що відбувається через засвоєння певних способів мислення і діяльності; — створення власного образу, що відбувається на основі засвоєння культурних контекстів [6, с. 139].

Отже, освіта має бути спрямованою не лише на відтворення робочої сили, навіть якщо йдеться про фахівців, орієнтованих на фундаментальну науку й розробку інноваційних технологій, але й на розвиток духовності особистості, яка ґрунтується на вищих загальнолюдських моральних якостях та національній культурі. Це відповідає концепції культурологічних основ цілісності змісту освіти, що базується на тотожності систем освіти і культури та втілюється у моделі гуманітарної культурно-освітньої системи. У межах даної концепції категорії «освіта», «людина» і «культура» постають як підсистеми єдиної гуманітарної культурно-освітньої системи, причому людина в цій системі виступає суб'єктом по відношенню і до культури і до освіти [5, с. 32].

Власне людина, інноваційна та духовна, має бути ключовою орієнтацією післявоєнної освіти, так саме як людський капітал виступає головним й одночасно найбільш дефіцитним ресурсом повоєнного відновлення. У цьому зв'язку надзвичайно актуалізується питання зміни світоглядної парадигми післявоєнної освіти.

Передусім, варто розкрити зміст понять «парадигма» та «освітня парадигма». У сучасній інтелектуальній думці найбільш авторитетним визначенням парадигми залишається визначення, що запропоновано американським істориком і філософом науки Т. Куном у праці 1962 року «Структура наукових революцій» [7]. Розглядаючи розвиток науки як процес почергової зміни «нормальної науки» та «наукових революцій», він характеризує парадигму як сукупність визнаних зрілим науковим співтовариством загальних ідей і методологічних основ у науці в певний історичний період. Нормальна наука, зазначає Т. Кун, ґрунтується на припущенні,

що наукове співтовариство знає, який навколо нас світ й її успіхи народжуються з прагнення співтовариства захистити це припущення. Однак настає час, коли нормальна наука не зможе ефективно вирішити проблеми, що постають перед нею, натомість так звані аномалії пропонують краще рішення, руйнуючи наявну традицію наукової практики. Врешті решт такі нетрадиційні дослідження «приводять усю галузь науки до нової системи приписів (commitments), до нового базису для практики наукових досліджень» [7, с. 19]. Таким чином відбувається наукова революція, наслідком якої є зміна парадигми.

Сучасні дослідники, услід за Т. Куном, як правило, розуміють парадигму як «сукупність наукових надбань, зокрема теорій, концепцій та методів, які були розроблені і впровадженні в конкретній області досліджень в певний історичний період» [6, с. 139]. Коли же йдеться про освітню парадигму, то її визначають як «основну ідею або підхід, який використовується для проектування освітніх систем, певна базова модель або стратегія освіти» [8, с. 31] або «інтегровану сукупності найбільш загальних системуючих ідей і принципів, які визначають теоретико-методологічні і світоглядні основи освітньої практики і педагогічної теорії» [9, с. 112].

Якщо ми говоримо про основну ідею або підхід, базову модель або стратегію освіти, то частіше за все можна зустріти у сучасній літературі орієнтацію на гуманістичну парадигму освіти, яка утверджує, за переконанням Н. Мельник, не лише особистісну орієнтацію на дитину чи молоду людину як суб'єкта навчання і виховання, але й усвідомлення вчителем чи викладачем своєї ролі у формуванні цілісної особистості учня чи студента, реалізації його творчого потенціалу, формування у нього прагнення до самореалізації [10]. Гуманістична парадигма освіти, зазначає О. Савченко, ґрунтується «на методологічному підході, в який закладено філософію довіри людській природі, яка стверджує позитивну і конструктивну сутність людини, закладену у вигляді потенціалу. Все це передбачає перш за все повагу до особистості, розуміння її цінності та цінностей, визнання унікальності та неповторності, права на вільний розвиток і прояв власних здібностей» [11, с. 221].

Альтернативною точкою зору, яка не суперечить попередній, а скоріше доповнює її, є думка про утвердження постнекласичної парадигми освіти, що з одного боку, відновлює класичний підхід до системних знань, а з іншого — доповнює його новими світоглядними тенденціями, які включають принципи нової некласичної наукової парадигми й соціальні модули сучасного людства [12]. Ключові концептуальні засади постнекласичної парадигми освіти, зазначає Ю. Шабанова, спираються на суб'єкт-суб'єктний, креативно-інтеграційний і синергетичний підходи до освіти [13, с. 117]. М. Опольська, Т. Челомбитько, О. Міршук, Н. Лютко, С. Козаченко вбачають

сучасну освітню парадигму в синтезі системного, синергетичного, культурологічного, аксіологічного, антропологічного, ресурсного, особистісно-діяльнісного, гуманістичного, компетентнісного та студенто-центрованого підходів [6, с. 139]. Зупинімося на деяких з цих підходів, які за нашими переконанням є критично важливими у вирішенні завдань повоєнного відновлення, більш детально.

По-перше, заслуговує уваги суб'єкт-суб'єктний підхід (його також називають антропологічним), що приходить на зміну класичному об'єктно-суб'єктному підходу, передбачає «міжособистісну педагогічну взаємодію що реалізує базову потребу дитини в залученні її до соціуму і культури суспільства на основі рівноправного партнерства з учителем (викладачем), характеризує готовність суб'єктів виховання до взаєморозуміння і взаємоповаги у процесі спілкування і діяльності» [14, с. 883]. Відповідно, в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії учень чи студент виступає як соціально зріла особистість, носій наукового світогляду, що передбачає утвердження власної системи поглядів на світ, розвиток рефлексії, «усвідомлення себе суб'єктом навчальної діяльності, носієм певних суспільних цінностей, соціально корисною особистістю» [15, с. 201]. Утвердження власної системи поглядів і розвиток рефлексії представляється критично важливим з точки зору протистояння маніпуляційним впливам агресора.

Далі зупинімося на креативно-інтеграційному підході, що утверджується під впливом культурних установок сучасного суспільства на альтернативність, мінливе різноманіття розвитку, заперечення єдиних підходів і незмінності знань. В наслідок чого у освіті утверджується поліфонія методик, методологій, концепцій та форм навчання, що співіснують на засадах діалогічності і взаємодоповнення, а самі «знання набувають ознак плюральності, інтердисциплінарності, рухливості, а їх осягнення відповідно формується різноманітними формами активізації свідомості яка не обмежується раціонально-системною тотальністю» [12]. Розуміння й прийняття альтернативності формує готовність до діалогу та консенсусу, розвиває толерантність та творчість. Усі ці якості представляються доволі важливою для населення повоєнної України, де збільшиться кількість людей з особливими потребами, відбуватимуться реабілітація ветеранів, рееміграція та реадаптація осіб, що повернуться з-за кордону, до нових реалій життя.

Наступний синергетичний підхід дає можливість подивитись на освітній процес «з позиції відкритості, співтворчості та орієнтації на саморозвиток» [16, с. 9], що також представляється критично важливим в умовах повоєнного відновлення усіх сфер життя. На синергетичний підхід у своїх працях спирається В. Кремень, розглядаючи навчання як «нелінійний, відкритий діалог людини з самою собою та іншими людьми» [17, с. 11, 18].

Методологічним підґрунтям для людиноцентричної філософсько-освітньої концепції В. Кременя очевидно є не лише синергетичний підхід, але й антропологічний, культурологічний, аксіологічний, особистісно-діяльнісний, гуманістичний та інші підходи, які згадуються в контексті постнеокласичної та гуманістичної освітньої парадигми.

Людиноцентрична світоглядна парадигма післявоєнної освіти не лише спрямована на формування інноваційної людини, але й має міцні духовні підґрунтя. Духовним стрижнем змісту української освіти, переконує В. Андрущенко, «є виплекана поколіннями, науково обґрунтована й вивірена практичним досвідом національна ідея, становлення й зміцнення незалежної держави, розвиток вільної особистості, співпраця з усім цивілізованим світом» [18, с. 9]. Стійка орієнтація освіти на національні традиції та культуру, вимагає її змісту, тобто оновлення змісту передусім соціогуманітарних дисциплін — філософії та політології, історії та економічної теорії, соціальних та філологічних дисциплін тощо. «Зміна епох, орієнтацій, цінностей вимагає їх переосмислення, наукового обґрунтування та інтерпретації, а це своєю чергою відображається на змісті навчальних предметів, що складають гуманітарний сегмент освіти» [18, с. 9]. Окрім того, вона вимагає рішучої та остаточної відмови від практик, що збереглись з часів радянської школи. Мова йде передусім про відмову «практик насильства над особистістю, насамперед, духовного, ідеологічного, оскільки впроваджувала наскрізь фальшоване, розвінчане й відторгнуте світом прагнення «побудови комунізму» [18, с. 11]. Хоча відповідне ідеологічне підґрунтя вже давно втратило чинність, наслідки радянського виховання досі відчують покоління, які пройшли радянську школу. Тому навіть сьогодні в умовах російської агресії проти України, окремі представники українського суспільства демонструють далеку від справжніх людських цінностей вульгаризовану духовність, що сформувалась у свій час під впливом радянської школи.

Гуманістична освіта, що спирається на національну ідею, спрямовує українське суспільство у «лоно розуму і творчості, високої духовності і моралі, формування потреби творити добро для людини і суспільства»... Це відбуватиметься через «формування цілісного світогляду як основи і навігаційної домінанти становлення особистості, її дієздатного входження в життя» [19, с. 12]. Така освіта буде здатна дати гідну відповідь на ключові виклики повоєнної відбудови шляхом:

- підвищення якості людського потенціалу і капіталу,
- створення освітньо-наукової основи для масштабної технологічної модернізації, цифрової трансформації і підвищення продуктивності праці;
- забезпечення соціальної стійкості в умовах високої невизначеності [20, с. 2–3].

Висновки

Незмінним пріоритетом післявоєнної освіти залишатиметься авторитет науки та культури. Післявоєнна освіта має бути спрямованою не лише на підготовку інноваційно-орієнтованих фахівців, але й на розвиток духовності особистості, яка ґрунтується на вищих загальнолюдських моральних якостях та національній культурі. Орієнтація післявоєнної освіти на формування інноваційної і духовної людини актуалізує питання зміни її світоглядної парадигми. Нова парадигма освіти має ґрунтуватися на положеннях гуманістичної й постнекласичної науки, де ключову роль відіграють суб'єкт-суб'єктний (антропологічний), креативно-інтеграційний, синергетичний підходи, людиноцентрична філософсько-освітня концепція, що має глибокий ціннісно-духовний зміст, сприяє розвитку мисленнево-розмірковуючого типу пізнання й тісно корельована із проблемою національної ідеї. Така інноваційна й гуманістична освіта буде здатна дати гідну відповідь на ключові виклики повоєнної відбудови, пов'язані з браком людського капіталу, матеріальних ресурсів та часовими обмеженнями.

Список посилань

1. Як Україна розвиває військові технології, що дивують американців. Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс. 2023. № 1. С. 73-75.
2. Дротянко Л. Г. Наука як феномен культури у філософській спадщині С. Б. Кримського. Вісник НА. У. Серія: Філософія. Культурологія. Київ, 2015. № 2 (22). С.10-13.
3. Феномен інновації: освіта, суспільство, культура: [монографія] / за ред. В. Г. Кременя. К.: Педагогічна думка, 2008. 472 с.
4. Михайлюк Н. І., Михайлюк Л. М., Балаш Л. Я. Вища освіта і наука – пріоритетні сфери розвитку суспільства у XXI столітті. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2010. Вип. 4. С. 114-117.
5. Галицька М. М. «Культура» та «Освіта»: взаємозумовленість понять. Педагогічний процес: теорія і практика. 2013. Вип. 4. С. 28-33.
6. Опольська М. В., Челомбитько Т. В., Міршук О. Є., Лютко Н. В., Козаченко С. М. Філософські основи сучасної парадигми освіти. Культурологічний альманах. 2023. Вип. 1. С. 136-143.
7. Кун Т. Структура наукових революцій. К.: Portal-Royal, 2001. 228 с.
8. Батченко Н., Михайлініченко М. Еволюція освітніх парадигм у сучасному дискурсі. Освітологія. 2020. № 9. С. 29-37.

9. Романенко М. І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід. Дніпропетровськ: ДОІППО, 2001.
10. Мельник Н. І. Гуманістична парадигма освіти як умова ефективної організації інклюзивної освіти в Україні. Вісник психології і педагогіки. 2012. Вип. 9. <https://www.psyh.kiev.ua>.
11. Савченко О. П. Вища педагогічна освіта України: актуальність інтеграційних процесів. Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць. 2012. Вип. 10. С. 217-224.
12. Горбань В. О. Філософська парадигма сучасної освіти в постіндустріальному суспільстві. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філософія. 2020. Том 31 (70) № 1 DOI <https://doi.org/10.32838/2709-2933/2020.1/01>.
13. Шабанова Ю. О. Сучасна парадигма освіти. Вісник ДН. У. Серія «Філософія. Соціологія. Політологія». Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. С. 117 – 121.
14. Кремень В. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
15. Слюсаренко Н. В., Кульбабська Н. В. Потреба у спілкуванні як основа суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу у вищій школі (в контексті ідей В. Сухомлинського). Педагогічний альманах. 2015. Вип. 26. С. 196-203.
16. Кремень В. Г. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. 2006. № 6. С. 4-9.
17. Кремень В. Г. Освіта у вимірах методології синергетики. Педагогічна і психолог, науки в Україні: зб. наук, праць: в 5 т. К.: Пед. думка, 2012. Т. 1.: Заг. педагогіка та філософія освіти. С. 11-23.
18. Андрущенко В. П. Освіта як чинник подолання духовної кризи сучасної цивілізації. Вища освіта України. 2018. №3. С. 5-13.
19. Андрущенко В. П. Освіта в контексті духовної еволюції цивілізації. Вища освіта України. 2018. №2. С. 5-12
20. Кремень В. Г., Луговий В. І., Саух П. Ю. Освіта і наука – основа інноваційного людського розвитку: Пропозиції НАПН України до Стратегії людського розвитку. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2020. 2(2). С. 1-5. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-14-3>.

References

1. How Ukraine develops military technologies that amaze Americans. (2023). *Ways of Development of Ukrainian Science: Social Discourse*, 1, 73 – 75. [In Ukrainian]
2. Drotianko, L. H. (2015). Science as a phenomenon of culture in the philosophical heritage of S. B. Krymskyi. *Visnyk of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology*, 2 (22), 10 – 13. [In Ukrainian]
3. Kremen, V. H. (Ed.). (2008). *The Phenomenon of Innovation: Education, Society, Culture* [Monograph]. Kyiv: Pedahohichna Dumka. 472 p. [In Ukrainian]
4. Mykhailiuk, N. I., Mykhailiuk, L. M., & Balash, L. Ya. (2010). Higher education and science – priority spheres of social development in the 21st century. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, 4, 114 – 117. [In Ukrainian]
5. Halytska, M. M. (2013). “Culture” and “education”: The interdependence of concepts. *Pedagogical Process: Theory and Practice*, 4, 28 – 33. [In Ukrainian]
6. Opolska, M. V., Chelombytko, T. V., Mirshuk, O. Ye., Liutko, N. V., & Kozachenko, S. M. (2023). Philosophical foundations of the modern paradigm of education. *Cultural Studies Almanac*, 1, 136 – 143. [In Ukrainian]
7. Kuhn, T. (2001). *The Structure of Scientific Revolutions*. Kyiv: Portal-Royal. 228 p. [Ukrainian translation]
8. Batchenko, N., & Mykhailinichenko, M. (2020). Evolution of educational paradigms in modern discourse. *Osvitoloheia*, 9, 29 – 37. [In Ukrainian]
9. Romanenko, M. I. (2001). *Humanization of Education: Conceptual Problems and Practical Experience*. Dnipro: DOIPPO. [In Ukrainian]
10. Melnyk, N. I. (2012). The humanistic paradigm of education as a condition for the effective organization of inclusive education in Ukraine. *Visnyk of Psychology and Pedagogy*, 9. Retrieved from <https://www.psyh.kiev.ua> [In Ukrainian]
11. Savchenko, O. P. (2012). Higher pedagogical education in Ukraine: The relevance of integration processes. *Humanization of the Educational Process: Collection of Scientific Papers*, 10, 217 – 224. [In Ukrainian]
12. Horban, V. O. (2020). The philosophical paradigm of modern education in post-industrial society. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky*

-
- Taurida National University. Series: Philosophy, 31 (70) (1). <https://doi.org/10.32838/2709-2933/2020.1/01> [In Ukrainian]
13. Shabanova, Yu. O. (2007). The modern paradigm of education. *Visnyk of Dnipro National University. Series "Philosophy. Sociology. Political Science,"* 117 – 121. [In Ukrainian]
 14. Kremen, V. (Ed.). (2008). *Encyclopedia of Education*. Kyiv: Yurinkom Inter. 1040 p. [In Ukrainian]
 15. Sliusarenko, N. V., & Kulbabska, N. V. (2015). The need for communication as the basis of subject-subject interaction among participants in the educational process in higher education (in the context of V. Sukhomlynsky's ideas). *Pedagogical Almanac*, 26, 196 – 203. [In Ukrainian]
 16. Kremen, V. H. (2006). Information and communication technologies in education and the formation of the information society. *Informatics and Information Technologies in Educational Institutions*, 6, 4 – 9. [In Ukrainian]
 17. Kremen, V. H. (2012). Education in the dimensions of the methodology of synergetics. In *Pedagogical and Psychological Sciences in Ukraine: Collection of Scientific Papers (Vol. 1, General Pedagogy and Philosophy of Education, pp. 11 – 23)*. Kyiv: Pedahohichna Dumka. [In Ukrainian]
 18. Andrushchenko, V. P. (2018). Education as a factor in overcoming the spiritual crisis of modern civilization. *Higher Education of Ukraine*, 3, 5 – 13. [In Ukrainian]
 19. Andrushchenko, V. P. (2018). Education in the context of the spiritual evolution of civilization. *Higher Education of Ukraine*, 2, 5 – 12. [In Ukrainian]
 20. Kremen, V. H., Luhovyi, V. I., & Saukh, P. Yu. (2020). Education and science as the basis of innovative human development: Proposals of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine for the Human Development Strategy. *Bulletin of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 2 (2), 1 – 5. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-14-3>. [In Ukrainian]

Taras Kolomiets

*Graduate student of the Department of Political Sciences
Dragomanov Ukrainian State University (Kyiv, Ukraine)*

<https://orcid.org/0009-0006-2113-785X>

e-mail: taraskolomiets8991@gmail.com

**CHANGES IN THE WORLDVIEW PARADIGM
OF POST-WAR EDUCATION**

Abstract

The article addresses the issue of changes in the worldview paradigm of post-war education. The new worldview paradigm of post-war education is analyzed, which is based on the provisions of humanistic and post-non-classical science, where the key role is played by the subject-subject (anthropological), creative-integration, synergistic approaches, a human-centric philosophical and educational concept that has a deep value-spiritual content, contributes to the development of a thinking-deliberative type of cognition and is closely correlated with the problem of the national idea.

The content of the concepts of «paradigm», «educational paradigm», «humanistic paradigm», «post-non-classical paradigm» is revealed. It is emphasized that education should be aimed not only at reproducing the workforce, even when it comes to specialists focused on fundamental science and the development of innovative technologies, but also at developing the spirituality of the individual, which is based on the highest universal moral qualities and national culture.

The role of the teacher as a driving force of innovative activity in education, with a developed adaptive and innovative potential, capable of renewal, open to new ideas and inclined to solve educational problems in an unconventional way, ready to use a variety of educational tools and aimed at achieving competitive advantages, is emphasized.

It is proven that it is innovative and humanistic education that will be able to provide a worthy response to the key challenges of post-war reconstruction associated with the shortage of human capital, material resources and time constraints.

Keywords: education, paradigm, innovation, culture, science, teacher, humanocentrism, humanism.

Стаття надійшла до редакції 19.04.25

© Коломієць Т. В., 2025